

PELITANIEUWS

jaargang 25 nr. 6 juni 2019   abonnement € 17,50 per jaar / losse nummers € 3,50

COLOFON

INHOUD

UITGAVE

Stichting Pelita®
Nienoord 13
1112 XE Diemen
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

OPLAGE

4500

Pelita Nieuws verschijnt 6 x per jaar.
Abonnement € 17,50 per jaar;
opzegtermijn één maand voor begin
nieuwe jaargang, uiterlijk 1 juli
Losse nummers € 3,50
IBAN NL05INGB0000515000

REDACTIE

Anita Bontekoe
Letty Bonfrère Breuring

EINDREDACTIE

Hans van der Hoeven

ONTWERP/OPMAAK

argante argante, arnhem

ADVERTENTIE VERKOOP

Stichting Pelita
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

DRUK

Drukkerij Damen, Werkendam

ISSN

1835-7835

© copyright

Stichting Pelita®, Diemen

04 / MET IMMERZEEL
OP ONDERZOEK

05 / NAESSENS
DE PIANOMAN (2)

**06 / INTERNERING IN
EN EVACUATIE UIT DE
REPUBLICKEINSE KAMPEN (8)**

07 / MOLUKSE OUDERENDAG 2019

08 / BEKEKEN DOOR HABIB

09 / TAMAN INDONESIA:
PARK, PASSIE, PELAN-PELAN (2)

10 / OOST & WEST (13)

11 / HERDENKING RMS-PROCLAMATIE
CAPELLE AAN DEN IJSSEL (1)

12 / HALIN-VEILING
VOOR HET GOEDE DOEL (44)

13 / GOUDEN KOPPELS

13 / WIETEKE'S WERELD

14 / INDIË IN NEDERLAND (8)

15 / BOEKENHOEK

16 / INDISCHE EETTAFELS

17 / UIT HET OOG

17 / VRIJWILLIGERSDAG 2019

17 / KJBB-BERICHTEN

**18 / SELAMAT DATANG
PELITA MASOEK SADJA®S**

19 / PELITANIEUWS
ZWEEDSE PRIJSPUZZEL (02)

Overname van artikelen slechts
met toestemming van de redactie
en bronvermelding.

ILLUSTRATIE OMSLAG:

Tahuri Girl
Artist Wim Visser
Acrylic on canvas, 80 x 80 cm

REDACTIONEEL

DE VOLGENDE
PELITA
NIEUWS
VERSCHIJNT IN
SEPTEMBER

In de week van 22 juni tot en met 27 juni is het dan zover, *Nationaal Museum de Sophiahof – Van Indië tot nu* opent zijn deuren. Koning Willem-Alexander in eigen persoon verricht de officiële opening aan het eind van die week op de 27ste, samen met vertegenwoordigers van de vijf organisaties, de zogenaamde 'founding partners', die betrokken zijn bij de Collectieve Erkenning: het Indisch Herinneringscentrum, Stichting Moluks Historisch Museum, het Indisch Platform, Stichting Pelita en Stichting Nationale Herdenking 15 Augustus 1945. Rond de opening is een cultureel programma over identiteit en herinnering opgezet. De Koning gaat in gesprek met medewerkers en verschillende generaties genodigden met een achtergrond in voormalig Nederlands-Indië. Naast ontmoeten, herinneren en herdenken vormt ook de contextgebonden zorg een gespreksonderwerp. Daarnaast bekijkt de Koning de tentoonstelling *Vechten voor Vrijheid, de vele gezichten van verzet* over verzet tegen overheersing tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in zowel Indië als Nederland. In de dagen hieraan voorafgaand verzorgen de partners ieder een dag voor hun eigen relaties. Pelita's dag vindt plaats op 24 juni en staat, het spreekt voor zich, in het teken van de contextgebonden zorg. Theatergroep Delta Dua en schrijver Reggie Baay maken onder anderen deel uit van ons programma. In een volgende aflevering zullen wij u nog het één en ander laten zien van deze voor alle betrokkenen gedenkwaardige week. Vanaf 28 juni is het museum open voor het publiek!

De nieuwe entree van Nationaal Museum Sophiahof - van Indië tot nu.

En om nog wat langer in de sfeer van de evenementen te blijven, kijken we hier ook nog even terug op onze deelname aan de succesvolle 61ste Tong Tong Fair die van 23 mei tot en met 2 juni traditiegetrouw op het Malieveld in Den Haag plaatsvond. Ruim 80.000 mensen bezochten de fair deze keer en wat daarbij vooral opviel was het percentage jongeren dat de grootste Indische manifestatie dit jaar bezocht.

Tong Tong Fair.

"Waar de tweede generatie niet durfde te informeren naar de trauma's van de eerste generatie, die na de dekolonisatie van Nederlands-Indië naar Nederland kwam, zitten jongere generaties vol vragen", zo stelde directeur Siem Boon in het Algemeen Dagblad. Onder de noemer 'Next Generation' presenteerde het festival een serie voorstellingen waarin jongere generaties Indische Nederlanders reflecteren op de Indische identiteit en cultuur. "Het doet ook de oudere generaties enorm goed om te zien hoe enthousiast de jongeren 'het Indische' omhelzen en verder ontwikkelen." De organisatie toonde zich tevreden met de opkomst en de prima sfeer. Ook de stand van Pelita mocht zich in een ruime belangstelling verheugen. Het bood ons een goede gelegenheid Djalen Pienter en onze nieuwe initiatieven op het gebied van cultuursensitieve en contextgebonden zorg onder de aandacht van een breed publiek te brengen.

Gaan we tot slot nog even terug naar de vorige editie. Het zal u opgevallen zijn, dat die er iets anders uitzag dan u van ons gewend bent. Bij het verzendklaar maken van de aflevering was men vergeten de voorpagina op de voor on zo typerende maat te snijden. Onze excuses daarvoor, mocht u alsnog een juist exemplaar willen ontvangen, laat het ons weten dan sturen wij u een correct gesneden exemplaar na. En roepen we u ook nog de toen aangekondigde verandering in uw abonnement in herinnering. Komende drie afleveringen worden gratis toegevoegd aan de huidige jaargang, zodat we vanaf volgend jaar gelijk lopen met het kalenderjaar. Volgend jaar volgt dan een beperkte verhoging van uw bijdrage aan het blad, waarbij er voor vrienden en ex-KJBB-leden niets zal wijzigen. Wij houden u op de hoogte.

Comité van aanbeveling:

Marion Bloem
Adriaan van Dis
Wieteke van Dort
Boudewijn de Groot
Ernst Jansz
Yvonne Keuls
Frans Leidelmeijer
Liesbeth List
Willem Nijholt
Winnie Sorgdrager
Rocky Tuhuteru
Hans Wijers

MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK

Bert Immerzeel was sinds jaar en dag verbonden aan zowel de Pensioen- en Uitkeringsraad als Stichting Pelita. Hij heeft zich in zijn werk over een lange periode intensief gericht op de verificatie van gebeurtenissen tijdens WO II in Nederlands-Indië en aansluitend de Bersiaperiode. Het leverde indrukwekkende historische verslagen op. Een aantal van zijn vaststellingen willen wij u niet onthouden.

WHAT'S IN A NAME?

Het zal je maar gebeuren. Denk je net een dagje naar Amsterdam te gaan om daar een bezoek te brengen aan plaatsen met bijzonder koloniaal erfgoed, heb je de eerste schrik al te pakken. Een bezoek aan het VOC-café, op een steenworp van het Centraal Station, bedoeld om eerst een koffie te nemen en de planning van de dag nog een keer door te nemen, loopt meteen al uit op een teleurstelling.

Het VOC-café bestaat niet meer, het is omgedoopt tot Café De Schreierstoren. De reden daarvoor werd in verschillende media toegelicht door de eigenaars: sinds enige tijd ontving het café bedreigingen uit de hoek van de 'linkse basisdemocratische organisatie tegen kapitalisme, patriërchaat en racisme' *Doorbraak*. De naam VOC zou verwijzen naar een 'gewelddadige en oorlogszuchtige' onderneming die zich verrijkte met slavenhandel en mocht niet worden gebruikt voor commerciële doeleinden. 'Geef de slachtoffers van de VOC geen trap na!' schreef een activist op de Facebook-pagina van het café. Even later schreef iemand zelfs: 'Burn the place down'.

De naamswijziging past in een algemene discussie die de laatste jaren wordt gevoerd over het kolonialisme. In Amsterdam veranderde de J.P. Coenschool zijn naam in Indische Buurt School. Eerder werden al verschillende Maarten Harpertzoon Trompscholen hernoemd. In Den Haag staat het Mauritshuis onder druk om zijn naam te wijzigen. Op de Twitter-site van *Doorbraak* wordt nu triomfantelijk gemeld: 'Another one bites the dust'. Helden.

Blokkades

Nu valt er over de VOC natuurlijk veel te zeggen. Zowel in positieve als in negatieve zin. We weten inmiddels, dat het begrip 'VOC-mentaliteit' misschien beter niet gebruikt kan worden, omdat de één er een voortvarende handelsgeest mee bedoelt en

de ander een organisatie die ging over lijken. Maar we moeten ons wel bedenken, dat de VOC een enorm stempel op onze geschiedenis heeft gedrukt en dat daarom alleen al de naam niet kan worden weggegomd. En ja, het was een organisatie die inmiddels al weer meer dan twee eeuwen failliet is en nu nog veronderstellen, dat een cafénaam pijn zou kunnen doen aan slachtoffers uit die tijd, lijkt me zacht uitgedrukt overdreven. Persoonlijk had ik graag gezien, dat alle Amsterdamse historici één keer een gezamenlijk plan hadden ontwikkeld om het VOC-café te steunen. Desnoods een zitdemonstratie, een cordon rondom de toren met blokkades op de Prins Hendrikkade, de Oude Zijds Kolk en de Gelderse Kade. Kijk, dát zou pas een echte doorbraak zijn geweest.

'Wat naïef'

De naamswijziging kwam ook aan bod in de landelijke media. Bijzonder hoogleraar koloniale en postkoloniale literatuur- en cultuurgeschiedenis Remco Raben liet in *De Volkskrant* optekenen, dat hij het 'wel wat naïef' vindt om een café 'in de huidige tijd' naar de VOC te vernoemen en vergelijkt dit met de mogelijkheid, dat in Italië bijvoorbeeld het Mussolinicafé zou bestaan. Dát nu lijkt mij nu weer het vergelijken van appels met peren. En van het bewind van Mussolini zijn slachtoffers nog wél in leven. Raben neemt overigens geen blad voor de mond waar hij een koloniale houding bespeurt. In de Nederlandse Boekengids bekritiseerde hij het recent uitgebrachte boek van Kester Freriks *Tempo Doeloe, een omhelzing* zó sterk, dat zijn recensie leek op een rituele steniging. Dat iemand als Freriks (Djakarta, 1954) iets positiefs kon schrijven over de vooroorlogse tijd in Indië, was ongehoord. Het kolonialisme moest met wortel en tak worden bestreden.

Relativeren

Het lijkt me goed af en toe te relateren. Dankzij een stroom aan nieuwe historische studies weten we nu veel meer, en beter, over de zwarte bladzijden van onze geschiedenis in Indië. Helemaal nieuw zijn deze nu ook weer niet, want eerder lasen we bijvoorbeeld al *Het Nederlands/Indonesisch Conflict, ontsparing van geweld*, van J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix (1985), of *Koelies, Planters en Koloniale Politiek. Het arbeidsregime op de grootlandbouwondernemingen aan Sumatra's Oostkust in het begin van de twintigste eeuw* van Jan Breman (1987). Er mag echter ook ruimte zijn voor een andere, misschien meer positieve, benadering, zoals die van Freriks. De naamswijziging van het VOC-café

heeft me nogal afgeleid. Mijn voornemen om in Amsterdam naar koloniaal erfgoed te speuren is abrupt afgebroken. Terwijl ik op het terras van De Schreierstoren in mijn koffie zit te roeren, vraag ik me af of de activisten van *Doorbraak* eigenlijk wel die geweldige en relativerende biografie van Jan Pieterszoon Coen (Amsterdam,

2015) van Utrechts historicus Jur van Goor hebben gelezen. Ik denk het niet. Waarschijnlijk te dik, wel 575 bladzijden.

Mocht u willen reageren op dit artikel, stuur dan een e-mail naar: bert.immerzeel@gmail.com

NAESSENS DE PIANOMAN

2

De oude begraafplaats aan de Berkenweg in Baarn is naast rustplaats, voor velen ook een bron van inspiratie. Dat geldt zeker voor Ed Vermeulen, gefascineerd als hij is met geschiedenis en genealogie. Voor wie luisteren wil, vertellen de graven allemaal een levensverhaal. En Ed wil luisteren. Eén van de verhalen die er voor hem uit springen, is het verhaal van de internationaal bekende pianobouwer, tevens zelf begaafd pianist, Willebrordus Josephus Theodorus Naessens, 'Willem' voor zijn familie en talrijke vrienden, vanaf nu voor ons 'De Pianoman'.

In 1911 kwam hij terug naar Nederland en vestigde zich met zijn gezin in de fraaie villa Hill Grove, ooit het buiten 'Landlust', in Soestdijk, gemeente Soest aan de Rijkstraatweg A47 (de latere Burg. Grothestraat) op slechts een steenworp afstand van Huize Groenweg, dat vanaf 1938 Javahotel werd genoemd en weer later Oranje-hotel. Vermeldenswaard is, dat deze beide hotels onder leiding stonden van de uit Indië, waar zij meerdere hotels bezaten, komende familie Cramervan den Boogaart. Weer later verhuisde deze familie naar Baarn en hielden pension in de nog steeds bestaande villa Mollerusstraat 1.

NAESSENS

De leiding van zijn bedrijven in Nederlands-Indië liet Naessens over aan zaakwaarnemers. In Den Haag begon hij een klein filiaal van Hupfeld's Phonola, korte tijd later gevolgd door een groter filiaal in Amsterdam. Dit Amsterdamse filiaal werd gesticht samen met de firma Duwaer aldaar. 'Duwaer en Naessens' bloeide, dankzij de lucratieve handel in Hupfeld instrumenten, op tot een zaak, die in 1911 een prachtig pand aan het Leidsebosje kon betrekken. Vanzelfsprekend liet Naessens ook Hupfeld instrumenten naar Indië verscheppen om ze daar tropenbestendig te laten maken. In 1911 en de jaren erna had de firma Naessens niet minder dan 200 man in dienst!

BATAVIA EN SURABAYA

In 1913 werd het gebouw van W. Naessens & Co. te Batavia (het latere Djakarta) het toneel van een aantal stakingen georganiseerd door Sareket Islam, een inlandse (Indonesische) politieke partij, die streed voor sociale en economische vrijmaking van de lokale (inheemse) bevolking. De staking van 1913 ondersteunde aanspraken op een beter salaris, een vrije vrijdagmiddag, zodat de arbeiders de gebeden in de moskee konden bijwonen en betere sociaal economische omstandigheden in het algemeen. Bijzonder om te vermelden is het feit dat de oorspronkelijke 'Naessens Muziekhandel' in Surabaya nog in vol bedrijf was toen in februari 1942 de eerste Japanse troepen Surabaya binnentrokken.

NOODLOTTIG ONGEVAL

Op 31 januari 1915 sloeg het noodlot toe. Naessens was samen met zijn echtgenote per auto met chauffeur onderweg naar Den Haag.

①

CHAUFFEUR
GEVRAAGD, van goede getuigen voorzien. Adres in 'persoon bij W. NAESSENS, Hillgrove, Soest

②

③

④

⑤

⑥

⑦

⑧

— Zondagmorgen is de automobiel van den heer W. J. Th. Naessens, nabij Woerden, door het slippen tegen den paal van een brug gereden. De heer Naessens werd door den schok door het glas van de auto geïllingerd, waarbij hem de halslagader werd doorgesneden, tengevolge waarvan hij spoedig overleed. De chauffeur bekwaam geen letsel. Het lijk werd per auto naar Soest vervoerd, waar de overledene woonde. De heer Naessens, die den leeftijd van 52 jaar bereikt is lid van de firma Duwaer en Naessens te Amsterdam.

⑨

- ① Buitenplaats Hill Grove Soestdijk. (collectie J. Kappers)
- ② Vacature op Hill Grove (1914).
- ③ Maria Naessens-Wardenaar. (foto gemaakt in Soest, 1913)
- ④ Javahotel, het latere Oranje-hotel. (collectie J. Kappers)
- ⑤ Mollerusstraat 1, villa Johanna. (collectie J. Kappers)
- ⑥ André van der Laaken (1941 KNIL). (collectie. Van der Laaken)
- ⑦ De showroom van W. Naessens & Co. in Batavia. In de showroom zijn niet minder dan 12 Phonola voorzet-apparaten te zien.

- ⑧ Overlijdensbericht van Willebrordus Naessens. (Algemeen Handelsblad 1-2-1915)
- ⑨ Het bericht over het noodlottige ongeval. (Tweentsch Dagblad Tubantia 1-2-1915)

Nabij Woerden reed de auto door een oneffenheid in de weg en botste daarna tegen een paal van een brug. Naessens, die samen met zijn vrouw op de achterbank zat, kwam hierdoor hard met zijn hoofd tegen de glazen afscheidingswand waarvan glasscherven zijn halsslagader doorsneden. Hij bloedde dood in de armen van zijn vrouw. Mogelijk één van de eerste verkeersongevallen met dodelijke afloop in Nederland. Zijn echtgenote, Maria Frederika Naessens-Wardenaar, en de chauffeur overleefden dit tragische ongeval. Naessens werd vier jaar nadat het echtpaar zich

komende vanuit Nederlands-Indië weer in Nederland gevestigd had in Baarn op de oude algemene begraafplaats aan de Berkenweg begraven. Hij bereikte de leeftijd van 52 jaar. Waarom de begrafenis in Baarn plaats vond is niet te achterhalen; het echtpaar woonde immers in Soes dijk, gemeente Soest. Ook hun kinderen woonden niet in de directe omgeving. Mogelijk ging het echtpaar in Baarn naar de kerk en vond daarom de begrafenis in Baarn plaats. We weten het niet.

Amsterdam Leidseplein (ca. 1920), zicht op Koepelkerk en rechts Duwaer & Naessens gebouw. (collectie SERC)

Op deze prachtige foto uit de twintiger jaren van de vorige eeuw ziet u op de achtergrond het Duwaer-Naessens pand met links de

Koepelkerk, beiden in 1972 gesloopt. Rechts de Stadsschouwburg met daarachter (niet zichtbaar) het fameuze American Hotel en links het pand, bij velen bekend als het Hirsch-gebouw waar ooit modezaak Hirsch triomfen vierde, maar ook de plek waar later Van der Laaken's Handelmaatschappij NV (in cosmetica en parfumerieën) met hierin ook een parfumeriewinkel en kapsalon zich vestigde. Waarom ik u dit vertel? Eigenaar de heer Van der Laaken, vertrok in 1939/1940, in een poging de steeds heftiger wordende dreigingen van het Nationaal Socialisme uit de weg te gaan, samen met zijn echtgenote en hun twee kinderen (jongen en meisje) via Engeland naar Nederlands-Indië. Gezien de toenemende oorlogsdreiging in het Verre Oosten waarbij uiteindelijk ook Nederlands-Indië betrokken zou worden, werd zoon André (geboren in 1921) in september 1941 onder de wapenen geroepen bij het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL). Hij maakte de strijd tegen Japan mee, werd na de capitulatie van het KNIL op 8 maart 1942 krijgsgevangen gemaakt, waarna hij te werk werd gesteld aan de beruchte Birma-Siam Spoorlijn. Hij overleefde, evenals zijn beide ouders en zuster, de verschrikkingen van het kamp. In de herfst van zijn leven gekomen woonde André van der Laaken samen met zijn echtgenote, zij overleed in 1997, in Baarn, waar hij in 2002 is overleden.

INTERNERING IN EN EVACUATIE UIT DE REPUBLIKEINSE KAMPEN

8

Tijdens haar onderzoek naar de Republikeinse kampen heeft Mary van Delden van gegevens uit interviews, enquêtes, boeken en archieven – ondanks soms tegengestelde en mogelijk foutieve informatie of gebrek aan gegevens – een reconstructie gemaakt van de interneringen en de evacuaties in de achttien residenties van Java. Dit onderzoek is niet gepubliceerd. Voor Pelita Nieuws beschrijft zij de gebeurtenissen die voor sommige residenties – gezien de plaatsruimte – sterk zijn ingekort.

De residentie Buitenzorg, deel 3

Op 15 oktober haalde de BKR Buitenzorgse vrouwen en kinderen op en bracht hen naar het Ursulinenklooster (Kloosterkamp). Volgens een informante ging het inderdaad om bescherming. Veel vrouwen gingen zelfs uit angst vrijwillig het Kloosterkamp in. Het schijnt, dat zij door Indonesiërs gewaarschuwd werden, dat er een veilig kamp was. Ze moesten zich gereed maken, waarna gewapende *pemoeda* hen naar het kamp zouden brengen. Zelf had ze na een *rampokpartij* en bijna-verkrachting 'de Indonesische politie gesmeekt om ons weg

te brengen. In afgedekte *gerobaks* (vrachtkar), omdat de bevolking niet mocht zien, dat zij Nederlanders vervoerden, brachten ze ons naar het klooster.' Binnen de kortst mogelijke tijd zat het gebouw propvol met Indo-Europeanen en *totoks* uit geheel Buitenzorg. Volgens de informante werd het Ursulinenklooster enige dagen bewaakt door BKR-leden. Daarna namen Brits-Indische militairen de bewaking over en werd het klooster een Brits RAPWI-kamp. Want de Britten waren inmiddels aangekomen. Op 14 oktober bezette een compagnie *1/16 Punjabis* van de *37ste Indian Infantry Brigade* de stad zonder één incident. De volgende dag werden de *Punjabis* vervangen door een deel van de *3/5 Gurkha Rifles* dat op weg was naar Bandoeng en op 17 oktober arriveerde *3/3 Gurkha Rifles* 'to take over permanent garrison duties'.

De vraag die opkomt is dan waarom de BKR in aanwezigheid van Britse militairen de vrouwen interneerde en op 16 of 17 oktober 400 oudere mannen uit de Pledang-gevangenis naar het St. Vincentius jongensgesticht overbracht omdat de gevangenis

- ① Buitenzorg, Gedoeng Halang. (foto 2007)
- ② Kaart Depok.

te vol was. Was er net als in Soekaboemi overleg geweest met Indonesische stadsbestuurders en vonden ze internering op dat moment de veiligste oplossing? Mogelijk, want overname van de Pledang-gevangenis gaf blijkbaar problemen. Op 20 oktober voerden *Gurkha's* een aanval uit, bevrijdden ca 800 (Indo)-Europeanen en brachten hen over naar de villawijk Gedoeng Halang, dat bij het ex-Japanse Beatrix-kamp (voor intellectuelen met familie) werd gevoegd. Als laatsten kwamen op 22 oktober de mannen in St. Vincentius onder Brits toezicht. Dat betekent dat de mannen of 8/9 dagen (van 12/13 tot 20 oktober) of 10/11

dagen (van 12/13 tot 22 oktober) in een republikeins kamp hebben gezeten. Hoewel het nu relatief veilig was in Buitenzorg werden de kampen nog steeds beschoten. Tot 9 november beschermden 3/3 *Gurkha Rifles* de stad. Toen werden zij vervangen door 5/8 *Punjabis* die een begin maakten met het ontwapenen van Japanners. Op 21 november waren de mensen in Buitenzorg over vier Britse RAPWI-kampen verdeeld: het Kota Paris-kamp, het Ursulinenklooster en Gedoeng Halang met het Beatrix-kamp; totaal ca. 4875 personen. Omdat het Kota Paris-kamp te afgelegen lag en door Indonesiërs werd aangevallen, besloten de Britten het kamp te evacueren. Op 15 december vertrokken de inwoners (voornamelijk Depokkers) onder bescherming van één bataljon met pantserwagens langs de drie kilometer lange weg in drie uur naar Gedoeng Halang en het 14e Bataljon. Voor Buitenzorg was de onveiligheid voorbij.

De vrouwen en kinderen uit Depok werden dankzij een actie van de schrijver J. Fabricius uit hun benarde situatie gered. Fabricius die destijds als journalist in Batavia werkzaam was, schreef dat *rampokkers* al vanaf 7 oktober terreur in Depok uitoefenden. Hij drong er bij de Britse legerleiding in Batavia op aan om een reddingsexpeditie naar Depok te sturen en ging zelf op 16 oktober – in afwachting van toestemming – met vier collega's poolshoogte nemen. Zijn missie had geen succes. Gehinderd door barricaden en dreigende pemoeda reden ze eerst naar Buitenzorg. De Britse commandant, Colonel Greenaway, voelde er niets voor

een aantal militairen naar Depok te sturen, dat buiten zijn verantwoordelijkheid viel. Hij wilde de journalisten wel door een paar man weer naar Batavia laten escorteren, waarop Fabricius aandrong 'Maar, kolonel, als u ons toch een escorte meegeeft, hebt u er dan bezwaar tegen, dat wij een omweg over Depok maken?'

De escorte bestond uit 30 *Gurkha's*. Toen zij Depok binnenreden, bleken alle huizen te zijn geplunderd. Captain Charteris van de *Scottish Guards* ging met enige *Gurkha's* op zoek naar iemand die inlichtingen kon geven. Ze vonden een oude man die vertelde, dat er in het gemeentehuis veel vrouwen en kinderen waren opgesloten. Dit had de BKR gedaan om hen tegen *rampokkers* te beschermen die sinds een volle week Depok terroriseerden. In het gemeentehuis vonden ze 1050 vrouwen, kinderen en enkele oudere mannen. De vrouwen vertelden, dat er ongeveer 20 mensen, merendeels Indo-Europeanen waren vermoord, waarop het grootste deel van de Christenbevolking naar de bossen vluchtte. De BKR (of de Indonesische hulp-politie) spoorde hen op, beroofde hen van alle geld en kleren en verzamelde ze in het gemeentehuis. De leider van de BKR/*pemoeda* gedroeg zich behoorlijk, anderen konden echter zeer onhebbelijk optreden.

De bewaking was gevlucht toen de Brits-Indische militairen naderden. Het was inmiddels te laat om aan evacuatie te denken en 30 man leek te weinig om veilig de nacht door te komen. Na overleg reed Fabricius met twee pelotons *Gurkha's* terug

- ③ Buitenzorg, Ursulinenklooster. (foto 2007)
 ④ Buitenzorg, Vincentius jongensgesticht. (foto 2007)

bron: Geïllustreerde atlas van de Bersiapkampen, uitgeverij Profiel BV.

naar Buitenzorg om versterking te halen. Toen de Britse commandant hoorde om hoeveel vrouwen het ging, kreeg hij 60 *Gurkha's* mee. De volgende dag werden in verschillende transporten zieke vrouwen, kinderen en oude mannen naar het Carolushospitaal in Batavia gebracht en de overigen werden op 17 oktober de eerste bewoners van het voormalige Japanse Kota Paris-kamp in Buitenzorg, omdat Batavia bomvol was.

Wordt vervolgd

MOLUKSE OUDERENDAG 2019

ZATERDAG
 29.06.
 2019
 10:00 UUR

Op zaterdag 29 juni 2019 organiseert Pelita alweer de zeventiende Landelijke Molukse Ouderendag in de Veluwehal aan de Nieuwe Markt 6 te Barneveld. De Pelita Ouderendag is een sociaal en cultureel evenement en een begrip binnen de Molukse gemeenschap. De ouderendag staat dit jaar in het teken staan van de contextgebonden zorg.

Als altijd verwachten we een grote opkomst. Er staan tal van optredens van bekende Molukse artiesten op het programma. Naast muziek en dans beschikken we dit keer over een photobooth waar u van en voor u zelf een onvergetelijke herinnering van de dag kunt laten maken. Er is een pasar waar u, naast allerhande producten, verschillende soorten Molukse gerechten

en dranken kunt krijgen. De toegangsprijs bedraagt € 8,00 per persoon. De dag is exclusief bedoeld voor personen van 55 jaar en ouder en hun begeleiders. De ontvangst is van 10.00 uur tot 11.00 uur en de dag eindigt om 17.00 uur.

Voor informatie kunt u bellen met Pelita: 088-3305111

BEKEKEN DOOR HABIB

Ron Habiboe studeerde geschiedenis in Leiden en heeft zich hierna verder bezighouden met onderzoek betreffende de Molukken. De laatste jaren leverde hij regelmatig artikelen en bijdragen over de Molukken aan onder meer het Molukse maandblad *Marinjo* en het radioprogramma *Suara Maluku*. Momenteel is hij werkzaam als freelance onderzoeker. In 'Bekeken door Habib' geeft hij een kort persoonlijk relaas over eigentijdse zaken die de Molukse gemeenschap raken of bezighouden.

EEN AMBONESE VROEDVROUW IN HET VERZET OP BORNEO

De rol van Molukkers tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië moet grotendeels nog worden beschreven. Dit impliceert niet alleen de band van sommige Molukkers met de Indonesische nationalisten die onder leiding van Soekarno en Hatta samenwerkten met de Japanse bezetters. Waar wij ook minder bij stilstaan is, dat de rol van pro-Nederlandse Molukkers tijdens de oorlog nog geen eigen, aparte aandacht heeft gekregen. Hoe zit het daarmee? Wie is bijvoorbeeld die "Ambonense vroedvrouw" in het verzet waar dr. Loe de Jong eerder over schreef?

Apart onderzoek naar de rol van Molukkers in het verzet in Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog was er lange tijd niet. Rond 1992 kwam hierin verandering door de samenwerking van het Moluks Historisch Museum en historicus Bert Immerzeel, die leidde tot een tentoonstelling Moluks verzet en een begeleidend boekje "Moluks verzet WO II" (Utrecht 1992). Tot die tijd werden Molukkers slechts genoemd als onderdeel van een "Nederlands" verhaal en werd hun naam vaak onvolledig, verkeerd gespeld of niet genoemd.

Dr. Loe de Jong schrijft in de Eerste helft van deel 11b, van zijn onvolprezen standaardwerk en schietschijf "Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" (Leiden 1985) over voorbereidingen van een geheime anti-Japanse opstand in het voormalige Borneo (Kalimantan), het zogeheten Haga-complot in 1943, genoemd naar de vermeende leider, gouverneur van Borneo, B.J. Haga. Op zoek naar de ware toedracht worden vele mensen door de Japanse militaire politie, de Kenpeitai, gemarteld, gevangen gezet en verder vergeten of geëxecuteerd. In december 1943 vind er een proces plaats waarbij tientallen verdachten ter dood worden veroordeeld.

Over deze Haga-affaire schrijft De Jong onder meer: "In 1943 bleek dat een Ambonense vroedvrouw uit Bandjermasin regelmatig naar Soerabaja was gegaan en met voor de geïnterneerden bestemde levensmiddelen en medicijnen was teruggekeerd, maar ook met clandestiene brieven: kennelijk stonden er aanwij-

zingen voor de opstand in". Iets verder vervolgt hij: "Onder diegenen die zonder vonnis werden onthoofd of in gevangenschap bezweken, ... de Ambonense vroedvrouw die brieven uit Soerabaja had gesmokkeld ...".

In de gehele tekst over deze Haga-affaire wordt de naam van deze vroedvrouw nergens genoemd. Waarschijnlijk valt dit ook niet direct binnen de aandacht van de Nederlandse geschiedschrijving, net zoals het mogelijk destijds al minder belangrijk was voor het Nederlandse bestuur in Nederlands-Indië. Het belangrijkste vanuit Nederlands perspectief is, dat er hulp was bij het verzet tegen Japan. Echter, vanuit de Molukse gemeenschap is dit alles zwaar onvoldoende. Immers, wie was deze vroedvrouw? Is zij wellicht familie?

Het slachtofferregister van de Oorlogsgravenstichting biedt hier soelaas. Zo zou de hoofdverpleegster bij het KNIL, een zekere Wilhelmentje Johanna Rijnten-Pelamonia (geboren: Banjoebiroe, 23 mei 1897) op 20 december 1943 in Bandjermasin zijn overleden. Hoogstwaarschijnlijk betreft het hier de Ambonense vroedvrouw waar De Jong over spreekt. Wilhelmentje was op 23 mei 1897 in Banjoebiroe geboren en in 1943 de weduwe Rijnten. In dit geval was de persoon relatief gemakkelijk te achterhalen, maar wellicht was dit alleen vanwege haar huwelijk met een Europeaan (Hendrikus Rijnten, Tjimahi, 3 december 1919). Er is nog veel te achterhalen. Zo krijgt de Molukse geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog beetje bij beetje meer een eigen gezicht.

Reacties: r.habiboe@gmail.com

TAMAN INDONESIA: PARK, PASSIE, PELAN-PELAN

Op 11 februari 2019 rijdt Dick Rozing vanuit zijn woonplaats Amersfoort in noordelijke richting naar Kallenkote. In drie delen doet hij enthousiast verslag van zijn reis naar onze buitengewesten.

Vele collega's van andere dierenparken in Nederland komen kijken. Zo ook Anton van Hooff van Burgers' Zoo uit Arnhem. Henk vertelt met plezier dat Van Hooff stiekem wel een beetje jaloers op hem was. Van Hooff vond het concept, het landethema Indonesië en de bijbehorende flora en fauna, heel sterk. Hij moest voor zijn publiek van alle continenten de zoogdieren, vogels en reptielen laten zien. Henk onderschrijft dit: 'Wij laten onze bezoekers Indonesië beleven'. Circa vijftig verschillende vogels en tien kleinere zoogdierrassen maken het dierenpark heel overzichtelijk. 'Ja', zegt Henk, 'we zijn nu een dierenpark en niet langer een vogelpark'. Henk vertelt honderd uit. De steun die zij hebben gekregen van de dorpsgemeenschap Kallenkote bij de verbouwing en het opgenomen worden in lokale kringen, het verliep allemaal heel soepel. Henk staat op: 'Ik ga Marlisa even vragen of ze wat voor de lunch wil klaar maken'. Ik vraag hem: 'Is die boom buiten niet de bewuste magnolia (tulpenboom) uit het tv-programma 'Allemaal familie' die geplant is voor de vijftigste verjaardag van uw vrouw?' Het blijkt te kloppen. Henk gaat nog even zitten en vertelt over het plotselinge overlijden van Andrea in 2004, 58 jaar oud, een groot gemis. Er valt een stilte en langzaam loopt Henk naar het andere gebouw om de lunch op te halen.

Enkele minuten later komt Henk met een dienblad met twee schaaltes lumpur en bapao. We eten en genieten van de zon die door de enorme ramen van het entreegebouw schijnt. Yuliana, de Indonesische vrouw van Diederik, loopt met twee kinderen naar binnen. Even opa gedag zeggen. Dan vervolgt Henk: 'In 2009 heb ik een stap teruggedaan. Diederik en Marlisa zijn toen eigenaren geworden'. Na de lunch komt Marlisa erbij zitten en nadat Diederik klaar is met het voeren van de vogels en zoogdieren en wat andere klusjes maakt ook hij even tijd. Henk gaat op zoek naar fotoboeken van de begintijd.

Diederik en Marlisa vertellen om de beurt hoe pelan-pelan de ontwikkeling van het dierenpark sinds 2009 is gegaan. In totaal zijn er nu ongeveer tweehonderd vogels ofwel 40 tot 50 soorten. Het gaat om de diversiteit en de presentatie in plaats van de hoeveelheid vogels. Er zijn dan ook minder vogels dan in het begin. Ze zijn ook blij dat er tien kleine zoogdieren zijn die allemaal van andere dierenparken komen. Vader Henk is nu nog gids en staat zo nu en dan achter de kassa. Lezingen geeft hij niet meer. Hij laat het reilen en zeilen van het park steeds meer aan Diederik en Marlisa over. Taman Indonesia is nu ook vaker open, op zondagen

- ① Marlisa Wareman.
- ② Marlisa en Diederik.
- ③ Diederik Wareman.
- ④ De specerijtuin.

in de winter. Er worden meer weekendactiviteiten georganiseerd. Dit betekent ook dat de bezoekersaantallen de laatste vijf jaar gestegen is van 25.000 naar 30.000.

Maar was het runnen van het dierenpark voor Diederik en Marlisa nu hun eerste keus? Diederik en Marlisa kijken elkaar glimlachend aan. Diederik vervolgt: 'Na het voortgezet onderwijs wist ik echt niet wat ik wilde worden. Ik begon met een studie Bedrijfseconomie aan de HEAO in Groningen. Dat was het niet. Toen de studie Psychologie. Nu, daar werd ik geconfronteerd met allerlei psychologische leerstof waar ik alleen maar zwaarmoedig van werd. Nee, dat was het ook niet. Met dieren en met mijn handen bezig zijn, mijn creativiteit kwijt kunnen, het lag om de hoek. Ik ga mijn ouders helpen met het dierenpark.' Diederik had het gevonden. Vanaf dag één, nu 22 jaar geleden zet hij zich vol passie in voor Taman Indonesia van project naar project, maar wel pelan-pelan. Marlisa ging na haar vwo eerst met Diederik naar hun broer Vincent op de Mentawai-eilanden. Daar leerde ze bij de animistische tribale bevolking, dat je met weinig middelen heel goed kon leven, of zoals Marlisa zegt: 'Je had niks, maar ook weer alles'. In Djokjakarta heeft ze een studie Bahasa Indonesia gedaan om eenmaal terug in Nederland communicatiewetenschappen te gaan studeren aan de Universiteit van Amsterdam. Na een jaar in Italië gestudeerd te hebben, een major Azië en duurzaamheid, begon ze aan haar eindscriptie 'Nieuws en informatie in Indonesië en de invloed van politiek op het nieuws'. Via een stageplek bij Metro-tv in Jakarta kwam ze opnieuw op de Mentawai-eilanden uit. Hoe gaan de verkiezingen bij de stammen? Ze vertelt de anekdote, dat de dorpschouwen in een kring gingen zitten en dat zij besloten dat Marlisa namens hen met haar vinger hun stem op het stembriefje mocht uitbrengen. Terugkijkend op hun Mentawaiereis delen Diederik en Marlisa dezelfde beleving. Indonesië is het land van je familie, we genoten van het avontuur, de warmte van de mensen, op jonge leeftijd

onderdeel zijn van de bevolkingsgroep op de Mentawai. Een blijvende indruk.

Eenmaal terug in Nederland vraagt Diederik aan Marlisa of zij hem niet wil helpen om Taman Indonesia verder te ontwikkelen. Diederik verzorgt de dieren en Marlisa gaat het eethuis uitbaten. Samen schrijven ze in 2009 het ondernemingsplan betreffende het dierenpark en de horeca en gaan daarmee naar de bank. Ook nu weer met de filosofie van organische groei, pelan-pelan. Geen subsidies maar een commerciële route via het zelf kunnen bedrijven via de entreegelden. Eerst wordt het eethuis in 2009-2010

gerealiseerd. Diederik brengt verbeteringen in het park aan. De transitie van vogel- naar dierenpark is in volle gang. Elke winter wordt er een nieuw winterverblijf bijgebouwd. Van 2013 tot 2016 zijn we druk bezig geweest met de voorbereidingen bij de gemeente en provincie voor de realisatie van het entreegebouw, aldus Diederik. In 2017 is het feestelijk geopend door de ambassadeur van Indonesië in Nederland, de heer I Gusta Agung Wesaka Puja. Via een crowdfundingactie is de afgelopen jaren geld verzameld voor de specerijtuin. Deze is eveneens officieel geopend door de ambassadeur. Nu nog kan de bezoeker na een donatie een zaadje planten in de specerijtuin.

13

OOST & WEST

Eerder in Pelita Nieuws liet Cary Venselaar de kunstenaar W.O.J. Nieuwenkamp aan het woord over de zes grote reizen die hij naar Nederlands-Indië maakte tussen 1898 en 1937. Nu vertelt Venselaar aan de hand van prenten uit de nalatenschap meer over hem.

Hoewel de economische situatie op Bali nu totaal anders is dan voor de oorlog, is het wel interessant om eens te kijken hoe Nieuwenkamp naar de economische situatie van Bali in het jaar 1937 keek. Hij was toen opnieuw in Tenganan geweest en zag daar tot zijn grote schrik, dat al de weefgetouwen werkeloos stonden weg te stoffen. Er werd geen dubbel-ikat meer vervaardigd. Zelfs een gewoon stukje weefsel werd niet meer gemaakt. Meisjes leerden niet meer hoe ze moesten weven. Import had het vervangen.

Bali, het verarmde paradijs

'Vóór 1906, toen het grootste deel van Bali nog onafhankelijk was, heerschte daar, onder het bestuur van de Balische vorsten, veel willekeur. Van de onderdanen werd de één veel meer bevoordeeld of wel zwaarder belast dan de ander. Nu en dan voerden de vorsten onder elkaar oorlog en werd een dorp of een heele streek zoowat leeggeplunderd. Onder ons bestuur heerscht er vrede en zijn de lasten zooveel mogelijk gelijkelijk verdeeld, doch deze zijn veel zwaarder, te zwaar zelfs geworden. De gouvernementlasten, als landrente, slachtbelasting, invoerrechten en uitvoerrechten, etc. zijn waarschijnlijk niet zwaarder dan elders, op andere eilanden. Maar de bevolking heeft hier bovendien vele dessa-lasten, b.v. lijkverbrandingen; tempellasten, voor de talrijke offerfeesten, voor onderhoud en nieuwbouw; soebak-lasten voor tunnelbouw of open waterleidingen, voor onderhoud en bewaking; daar is geen rekening mede gehouden. En dan wordt er nog over gedacht om aan deze zwaar belaste bevolking het winnen van haar eigen zout te verbieden en het zout vier of vijf maal zoo duur te maken. Het is te hopen dat dit niet gebeurt.'

Millioenen, die van het eiland verdwijnen

'Al het belastinggeld, dat vroeger door de vorsten werd opgeëischt, bleef in het land, werd daar weer uitgegeven. Het eiland verarmde niet. Hetgeen Bali nu opbrengt, gaat voor een groot deel naar elders. Van 1906 en 1908 af, toen Zuid-Bali was onderworpen, heeft het eiland steeds een batig saldo opgeleverd. Het is mij niet bekend hoeveel dat elk jaar is geweest, doch wel weet ik, dat het overschot in de jaren na 1920, dus tot 1936, reeds zeven en veertig miljoen gulden heeft bedragen. Zelfs in de malaise-jaren bedroeg het overschot nog een paar miljoen per jaar, terwijl het nu weer aanzienlijk is gestegen. Dat geld is zoo goed als geheel in andere deelen van onze Oost uitgegeven, voor het bestuur, het leger en

- ① Een prachtig krisheft, Balinees handwerk.
- ② Twee neusbekers uit Oost-Bali.
- ③ Balinees houtsnijwerk.

vloot, etc. etc. Dat geld heeft Bali verlaten. Dit voortdurende aderlaten moet het eiland ten lange leste geheel uitputten. Het wordt hoog tijd dat ten minste een behoorlijk gedeelte van het surplus, dat Bali ook nu nog steeds oplevert, daar blijft als reserve voor komende benarde tijden, die misschien niet zoo heel ver meer zijn, en ook om de bevolking te steunen bij den wederopbouw van de vele prachtige tempels, die door zware aardbevingen zijn verwoest. Onder de vorsten was er uitvoer van vee, rijst, koffie en weefsels. Er kwam veel geld binnen want de invoer was gering. Nu is de uitvoer van vee en koffie veel omvangrijker geworden, bovendien wordt er nu veel copra uitgevoerd. Weefsels worden niet meer uitgevoerd, daar de weefselindustrie vrijwel ten gronde is gegaan door den import van weefsels en gedrukte katoentjes uit Europa en Japan. Ook de uitvoer van rijst heeft zoowat niets meer te beduiden doordat het verbruik op het eiland zelf zooveel groter is geworden, door vermeerdering van de bevolking. Er komt dus wel veel meer geld binnen dan vroeger, doch daar staat tegenover, dat de invoer enorm is gestegen. In 1928 werd, alleen aan manufacturen, voor een bedrag van ruim anderhalf miljoen gulden ingevoerd, in 1931 voor meer dan vier miljoen, in 1932, 1933 en 1934 telkens voor ruim twee miljoen. In 1935 is dit bedrag tot onder de acht duizend gulden gedaald. Waardoor? Om de eenvoudige reden, dat de koopkracht van de bevolking in de laatste jaren schrikbarend is afgenomen.

Vroeger bezaten de vorsten en de gegoede families een groote hoeveelheid gouden en zilveren voorwerpen, zooals schotels en schalen, dozen, armbanden en ringen, en vooral prachtige krissen, die vaak met kostbare edelgesteenten waren versierd.

Die voorraad is ontzettend geslonken, gedeeltelijk uit armoede verkocht, gedeeltelijk omgezet in automobielen, motorfietsen, gewone fietsen, radio's en gramofonen, allemaal dingen, die na korten tijd versleten en waardeloos zijn, terwijl de sommen, die ervoor uitgegeven zijn Bali hebben verlaten. Ik ken verschillende adellijke families, afstammelingen van vroegere vorsten, die geheel geruïneerd zijn door hun passie voor automobielen. Hun kostbare krissen en hun mooie oude weefsels bieden zij toeristen te koop aan, als zij dat tenminste niet al reeds lang tevoren hebben gedaan. Hoeveel er in de laatste jaren aan zilver is uitgevoerd, is niet te taxeren, maar het is bekend, dat de voorwerpen, die in 1930-1935 zijn uitgevoerd, een waarde van tien miljoen gulden aan goud vertegenwoordigen.

Vroeger verdubbelden de Baliërs vaak hun heele hebben en houden, doch hun geld en hun kostbaarheden kwamen dan in bezit van

andere inlanders, zodat het land er niet armer van werd en de grote goudreserve bleef bestaan. Elke Baliër bezat één of meer krissen, waarvan hij er steeds één achter in de gordel droeg, zoodra hij zich buiten zijn erf vertoonde. Nu ziet men haast geen krissen meer dragen, niet omdat dit verboden is, doch omdat er haast geen krissen meer zijn. Zij zijn bij duizenden en duizenden door handelaren opgekocht en over heel de wereld verspreid. In plaats van met mooie krissen lopen de inlanders nu met zaklantaarns en thermosflesschen. Eertijds waren er talrijke smeden, die de prachtige gevlamde lemmetten met de kunstige ingewikkelde pamorversieringen wisten te wrochten. Misschien is er nog een enkele kunstenaar, die dit moeilijke ambacht verstaat, maar zeker is het, dat over slechts enkele jaren niemand er toe in staat zal wezen, zoodat die prachtige industrie dan volkomen verdwenen zal zijn.'

DIT KEER GEEN INDISCHE BUURTEN IN NEDERLAND

Die houdt u tegoeed. In deze reeks van initiatiefnemer Dick Rozing was dit keer de Molukse buurt in Capelle aan de IJssel aan de beurt, maar aldaar werd op 25 april de 69e gedenkdag van de RMS-proclamatie gevierd. Daarom hebben we Dick gevraagd daarvan in twee delen verslag te doen. De Molukse buurt zelf komt daarna pas als deel 26 aan de beurt. Dat leek ons vanwege de actualiteit veel aantrekkelijker voor u.

HERDENKING

RMS-PROCLAMATIE

CAPELLE AAN DEN IJSSEL

1

- ① Sharon Thenu spreekt de proclamatie uit.
- ② Lois Been-de Fretes en Saturniño Muskita hijsen de RMS-vlag.
- ③ Roy Thenu in de camera kijkend e.v.a. betreden Nunu Mahua.

Op 25 april vierde de Molukse gemeenschap in Capelle aan den IJssel de 69e gedenkdag van de RMS-proclamatie.

De Molukkenbuurt in Capelle aan den IJssel in de wijk Oostgaarde bestaat al meer dan 60 jaar. Op een wat grauwe septemberdag in 2015 heb ik, met de camera om de nek, alle straten met die mooie eilandennamen, zoals Ahiolo, Banda Neira, Lease, Namlea, Waitatiri en nog zeven andere, gefotografeerd. Op de binnenpleintjes hingen mooie kunstwerkjes die door de jeugd waren geschilderd. Diezelfde avond heb ik de foto's geplaatst op de website van het project *Onze Indische buurten*. Voor de historische foto's ging ik op zoek en via de Dewan Maluku Capelle (DMC) kwam ik al snel in contact met Roy Thenu. Roy is lid van de Werkgroep *Gedenkboek 60 jaar Molukkers in Capelle aan den IJssel 1958-*

2018. Ik vroeg Roy of hij ook sfeerfoto's van de Molukkenbuurt had voor de website *Onze Indische buurten*. Enthousiast als hij is, ging hij meteen op zoek. Binnen enkele dagen kreeg ik bijna 30 foto's uit het recente verleden van de wijk. Foto's van de wijk vanuit de lucht, van enkele eerdere RMS-proclamatiedagen, feestende mensen in de straten, een bonte kleurrijke serie. Roy had nog veel meer foto's, maar deze komen in het *Gedenkboek*. Wetende dat ik voor Pelita werk en artikelen schrijf voor Pelita Nieuws, kreeg Roy het idee me uit te nodigen op 25 april 2019, de jaarlijkse RMS-proclamatiedag. Hij zou na de vlagceremonie een presentatie in het Moluks ontmoetingscentrum, pusat pertemuan 'Nunu Mahua', over het Gedenkboek geven. Roy: 'Dick, ik nodig je uit om de hele dag bij te wonen, en ik zal je als gastheer verwelkomen.'

'Prima', zei ik, 'dan kom ik na de file om 10.00 uur.' 'Nee, ik nodig je voor de hele dag uit en om 6 uur vindt de reveille plaats door de Tifagroep Eseu Palaloi samen met Pasukan barisan Hasurete, de marchegroep. Als je om 7.30 uur bij de Bethelkerk kunt zijn, vang ik je op.' Op het moment dat de reveille plaatsvond in Capelle, en in misschien nog wel tachtig gemeenten in Nederland, stapte ik mijn bed uit. Om 7.30 uur draaide ik van de N219 de Oosterlengte op. Rechts was niets bijzonders te zien, maar links des te meer. Bij alle huizen aan de Namleastraat, Leasestraat en Tualstraat, die uitkijken op de Oosterlengte, wapperen de RMS-vlaggen aan de gevels. Links af, Banda Neira in en aan de rechterzijde ongeveer 50 meter van de weg af staat de Bethelkerk. Het is rustig. Het kerkplein is leeg. Op de stoep staan twee mannen in de richting van het plein te kijken.

'Jij moet wel Dick zijn!', zegt een volledig in zwart geklede man met pretogon. Het is gastheer Roy Thenu. Uit diverse huizen komen inmiddels mensen naar buiten. Ouderen in rolstoelen, gezinnen met kinderen, van wie enkelen in de kinderwagen. Allen warm gekleed, want het is fris. Allen verzamelen zich in een cirkel op het kerkplein, waar in het midden de lege vlaggenmast staat.

Roy stelt me voor aan usi Frida Tomaso, bestuurslid van stichting *Nunu Mahua* die het Moluks ontmoetingscentrum beheert. En aan enkele heren, zoals bung Eddy Patty, raadslid in Capelle aan den IJssel en Paul Weyling, lid van de *Historische Vereniging Capelle aan den IJssel*. Paul werkt mee aan het *Gedenkboek 60 jaar Molukkers*, en heeft ook geschiedenisstudente Joaniek Vreeswijk geassisteerd bij het artikel over de Molukkenbuurt voor het boek *Onze Indische buurten*. Roy vertelt me kort wat er vanaf 7.45 uur gaat gebeuren. De Molukse Raad (DMC) en vertegenwoordigers van de drie Molukse kerkgenootschappen, GIM, NGPMB en NGPMB-maart '53 zijn al in gebed bijeen in de Bethelkerk. In het gebed wordt de zegen gevraagd voor de vrijheidsstrijd en het welzijn van het Molukse volk op de Molukken. Rechts op het kerkplein staat marcheergroep *Barisan Hasurete* in gelid. In zwart tenue met baret op het hoofd en allen met strakke gezichten. Dan even na 8 uur gaan de deu-

ren van de Bethelkerk open. De delegatie komt naar buiten. Sharon Thenu, derde generatie Molukse in Nederland, stapt naar de microfoon. Achter haar draagt kerkenraadslid mevrouw Sartje Sengkerij de gevouwen RMS-vlag op haar handen. Sharon opent de vlagceremonie en leest het protocol voor. Dan geeft commandant Etjon Tupamahu van de marcheergroep enkele commando's. Twee leden van de groep, Lois Been-de Fretes en Saturniño Muskita, lopen achter elkaar aan in quick march om de vlaggenmast richting de delegatie en nemen de vlag in ontvangst. In hetzelfde hoge tempo marcheren zij naar de mast. Plechtig wordt de vlag gehesen. Dan wordt het Moluks volkslied *Hena masa waja* door alle aanwezigen gezongen.

Sharon Thenu neemt het woord. Er volgt een moment van herdenking. De Molukse slachtoffers die tijdens de vrijheidsstrijd op de Molukken in de jaren 50 en leden van de Molukse gemeenschap die in Nederland zijn omgekomen tijdens hun verzet, worden herdacht. De last post klinkt en de vlag gaat halfstok. Na deze herdenking gaat de vlag in top. Voorzitter van de DMC, de heer Richard Thenu, spreekt de gemeenschap toe. Hij is zichtbaar geëmotioneerd. De broer van Roy, die volgens de heer Peter Satumalaij, waar ik naast sta, een vlotte prater is, valt twee keer langdurig stil tijdens zijn toespraak. Ook na 69

Bingo in Nunu Mahua.

jaar raakt de Molukse geschiedenis hem. Om 8.30 uur verlaat iedereen het kerkplein. De delegatie gaat voorop. Via Banda Neira lopen we al napratend naar het ontmoetingscentrum *Nunu Mahua* aan de Noorderbreedte. Vlak voor de ingang een voetbaltrapveldje, het 'Simon Tahamataplein'. De heer Satumalaij, die naast me loopt zegt: 'Had van mij ook Giovanni van Bronckhorstplein mogen heten, zijn moeder woont nog in Krimpen aan den IJssel!' Binnen is het een gezellige drukte. Aan de tafeltjes worden ontbijtbroodjes gebracht. We hebben trek en worden weer warm. In de centrale ruimte worden oude films vertoond van 60 jaar Molukse gemeenschap in Capelle. In een bijzaal hangen vele foto's aan de wand, die niet in het gedenkboek komen. Het programma loopt iets uit, maar dan volgt de presentatie van Roy over de totstandkoming van het gedenkboek met de werktitel *Panggajo, van woonoord naar woonwijk*. Hierover meer in het septembernummer van Pelita Nieuws.

HALIN-VEILING VOOR HET GOEDE DOEL

Stichting HALIN verleent sinds jaar en dag financiële ondersteuning aan landgenoten in Indonesië. Geheel op eigen kracht en zonder overheidssubsidie verricht deze stichting in stilte veel nuttig werk voor hen die na de oorlog en bersiap-periode in Indonesië bleven wonen, vaak in behoeftige omstandigheden. Ten behoeve van deze activiteiten veilen wij een aantal kunstwerken uit het bezit van HALIN, uiteraard met de bedoeling zo veel mogelijk geld binnen te halen voor het nuttige werk van de stichting.

De vorige keer boden wij de reeks van vijf zeer indrukwekkende boekwerken die kwalitatief hoogwaardige reproducties bevatten van de gehele kunstverzameling

van Soekarnoin onze veiling aan. Op deze prachtig uitgevoerde boeken is het mooie bod van € 750,- uitgebracht en door ons in dank geaccepteerd. Daarmee komt de totale opbrengst van de veilingen op € 9715,-. Dit keer bieden wij opnieuw werk van de kunstenaar Yvonne Noordam aan. Het gaat om een drietal kleinere werken die op koper zijn geschilderd. De afmetingen van de mooi ingelijste schilderijen zijn 21 x 33 cm inclusief de lijst.

Wilt u in het bezit komen van deze drie werken, dan kunt u als gebruikelijk per post of per e-mail een bod uitbrengen. Biedingen vanaf € 200,- worden in overweging genomen. Mocht u op deze mogelijkheid in willen

44

gaan, laat het ons weten. Biedingen kunt u tot uiterlijk 1 september 2019 sturen naar ons adres, t.a.v. Redactie Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen, of via e-mail naar redactie@pelita.nl, onder vermelding van uw naam, adres en eventueel telefoonnummer. De werken worden toegewezen aan de hoogst biedende. Bij gelijke biedingen laten wij het lot beslissen. En nogmaals, de opbrengst komt geheel ten goede aan het werk van Stichting HALIN.

GOUDEN KOPPELS

Pelita heeft door het hele land meer dan driehonderd vrijwilligers die zich met ziel en zaligheid inzetten voor de doelgroep. Ze sjouwen met tafels voor een Masoek Sadja, leggen huisbezoeken af of coördineren de zorg binnen een regio. Wie zijn die vrijwilligers en wat drijft ze? En wat vindt de ontvangende partij ervan?

Trees van Liempt (58), gepensioneerd energetisch therapeute, vier volwassen kinderen, is vrijwilligster voor Gotong Royong Eindhoven. Zij bezoekt eens in de twee weken **Werry Muller auf der Heijde - Ong** (88), gepensioneerd coupeuse.

Trees: "Door mijn penningmeesterschap bij vrouwenvereniging Kumpulan in Eindhoven kwam ik al een tijd onder de oudere Indische vrouwen. Ik vind ze fantastisch, ze hebben hele interessante verhalen te vertellen. Van mijn eigen moeder hoorde ik nooit iets. Dus toen ik stopte met mijn praktijk belde ik Sylvia Huisman van Pelita om vrijwilligerswerk te gaan doen bij Gotong Royong.

Toen ik voor het eerst kennismakte met mevrouw Muller vroeg ik of ze mijn vader toevallig kende. Jawel, die kende ze wel, van de Masoek Sadja. Dat heeft haar blijkbaar overtuigd, want ze zei: 'Dan wil ik jou wel.' Sindsdien kom ik eens in de twee weken om te ngobrollen en samen naar de Hema te gaan voor koffie met een taartje. Ze vertelt veel over haar jeugd in Nederlands-Indië. Dat vind ik heerlijk want dat stuk mis ik. Ze vertelt bijvoorbeeld dat ze in de oorlog de ramen moesten blinderen. Mijn moeder was ook een buitenkamper, dus voor mij is het een echte aanvulling om te horen hoe dat ging en hoe het voor haar voelde.

Toen ik nog jong was wist ik nooit of ik nu bij de Indische of de Nederlandse mensen hoorde. Als ik bij Nederlandse vriendinnen thuis was voelde ik me heel Indisch maar bij Indische mensen juist heel Nederlands. Als je ouder wordt, wil je er toch meer over weten. Ik heb zoveel raakvlakken met mevrouw Muller; onze levens lijken op elkaar, en dat scheidt een band."

Mevrouw Muller: "Sinds mijn man vijf jaar geleden overleed, ben ik veel alleen, dus ik vind het heel fijn dat Trees bij me komt. Ik heb wel kinderen hoor, twee zoons in Eindhoven en een dochter in Duitsland. Die zie ik niet vaak, want ze woont ver weg. Mijn

Werry (l) en Trees.

jongste zoon regelt alles voor me. Elke dag als hij thuis komt van zijn werk belt hij me. En hij koopt elke week de roddelbladen voor me, die lees ik allemaal.

Ik ben achteruit gegaan met lopen, dus als Trees komt, duwt ze me in de rolstoel. Dankzij haar kom ik nog wel eens buiten, want van mijn zoon mag ik niet meer alleen op pad. Met Trees heb ik zo'n gevoel van moeder-dochter. Ik praat met haar over eten of ik haal herinneringen op over mijn jeugd. Ik heb geen heimwee meer, maar ik mis mijn moeder, mijn zus en broers. Ik heb ze na onze komst naar Nederland nog één keer gezien toen we terug waren in Indonesië. Dat was heel mooi. Het jaar daarna overleden ze één voor één.

De mensen van Pelita doen goed werk; ze hebben aandacht voor ons oudere mensen. Maar ik heb genoeg aan Trees!"

WIETEKE'S WERELD

BIJEN

Links onder het oude afgedekte nest en de tros bijen, een heel nieuw volk.

De bijen zijn een beetje natgespoten, opgeveegd en in een korf gelegd.

foto: Rien Eijbersen

Heel lang geleden meende ik wespen gezien te hebben vanuit mijn balkon en liet een aardige meneer komen die die lastige beestjes weg kon jagen. Maar nauwelijks was hij boven op de tweede etage of hij riep in prachtig Haags: 'Het benne bèjjen.' 'O, bijen, die mogen blijven,' antwoordde ik en ik gaf hem een fooi, want hij wilde niet eens voorrijdkosten hebben. Dat was geloof ik in 2015. In 2017 bleek dat we een groot bijennest hadden in een luchtrooster. Hoe kwamen we daar nu achter? De honing droop twee etages lager uit een luchtrooster in de keuken. Het werd een hele plas! TV West kwam filmen en later SBS 6. Het was wel grappig, maar wat doe je er aan? Op aanraden van een imker uit Bennekom lieten we de zomer er overheen

gaan. Het leek alsof de bijen in de herfst uitgevlogen waren en we sloten het nest af met een soort metaalgaas. 'Anders heb je ze zo weer. Er hoeft maar een bij voorbij te vliegen en ze ruiken dat er een hotel vrij staat om in gebruik te nemen.' Onlangs bleek dat er weer een heel bijenvolk aan was komen vliegen. Ze hingen als een grote tros aan de muur en een paar bijen kropen over het metaalgaas heen en weer, want ze roken natuurlijk de rest honing die er nog binnenin zat.

Twee lieve Haagse imkers, Paul en Anneke van Rooijen bekeken het bijenvolk en kwamen de volgende dag terug, met alle benodigdheden. Ze trokken hun imkerpakken aan, mijn Theo kwam de trap brengen en zij

lieten een korf zien van riet. Paul klom op de trap, spoot de bijen met een plantenspuit een beetje nat en veegde ze met zo'n grote veer (die je ook met houtskooltekeningen gebruikt) in de korf, die Anneke vasthield. De bijen dwarrelden natuurlijk ook om hun hoofden. Maar het ging goed en heel snel. Toen spreidden ze een lap vitrage op de vloer en zetten de korf er omgekeerd op. 'De andere bijen vliegen straks ook deze korf in,' legden ze uit. 'En dan halen we ze morgen op.' 'Ik heb de koningin al zien lopen,' zei Anneke, 'gelukkig, want daar willen ze allemaal omheen dartelen.' Ik had achter glas zo goed en zo kwaad als het ging een paar foto's gemaakt. Er bleven nog wat bijen rondcirkelen, maar volgens Paul en Anneke zouden die allemaal

vanzelf in de korf gaan kruipen. Er was één bijtje naar binnen gevlogen, Anneke pakte het achter zijn kopje beet en liet hem buiten weer los. Ze wist wat ze deed. 'Ze weten dat we goede bedoelingen hebben,' legde ze uit. Wat een avontuur, zeg.

De volgende dag kwam Paul met de auto voorrijden en haalde de korf op. De vitrage op de grond knoopte hij om de korf heen en tilde zo de hele bijenfamilie op. 'Willen jullie als dank iets hebben, een boek of een

Cd?' Het werd een kookboek en het pas verschenen boek van Hans Visser over mij en mijn familie, 'Kind van twee culturen'. Op de Tong Tong Fair had ik het óf met Hans Visser of alleen gesigneerd. En behalve signeren werden er ook foto's gemaakt natuurlijk. Aldoor gezellig ngobrol en lachen met iedereen. Op de dagen dat ik als Tante Lien op toneel stond, ging ik ook als Tante Lien signeren in de Toko Tong Tong bij de cd's. Af en toe zijn ook de jongemannen zeer enthousiast en dan mag ik met

een getatoeëerde spierbundel op de foto. Maar ik moet ik altijd opletten op de kondé, de haarwring van mijn pruik. Sommige dametjes vragen: 'Mag ik u aanraken?' en dan voel je zo'n teer handje op je rug. Maar anderen nemen me meteen in een soort wurggreep, waarbij mijn kondé een tik krijgt en mijn Tante Lien pruik bijna een slag draait. Ha ha. Sommige drukken ook een bezwete wang tegen de mijne. Ach soedah, ze houden van me, denk ik maar. Dat is toch een hele eer.

INDIË IN NEDERLAND

8

Leeft Indië nog? En waar vindt men Indië dan in Nederland? In deze serie gaat Monique Haak op zoek naar activiteiten en tentoonstellingen in Nederland waar geïnteresseerden Indië kunnen tegenkomen. Dit keer vertelt Pim Westerkamp. Hij is conservator Indonesië van het Nationaal Museum van Wereldculturen. Daarnaast is hij bezig met een promotie-onderzoek.

Waar gaat uw promotie-onderzoek over? "Overall ter wereld migreren mensen, op zoek naar een nieuw thuis. Een plek waar het veilig is, waar meer kansen liggen of meer werk te vinden is. Ze laten alles achter wat hen dierbaar is. Wat ze meenemen is vaak niet meer dan wat in één rugzak past. Ik kijk naar die objecten. Ik kijk ook naar de meegebrachte teksten, het geschrevene en de meegebrachte foto's van deze personen. Dat is mijn onderzoek."

Heeft u zelf familie die alles moest achterlaten wat dierbaar was? "Aan beide kanten heb ik familie uit Indonesië. Als ik mezelf meereken, dan gaat het om zeven en elf generaties. Van de lijn van mijn moederskant zijn dat Hollanders. Van mijn vaderskant is de familie Indo-Europees. Beide grootmoeders zijn eind jaren twintig naar Nederland gekomen en bleven hier wonen. Ze hebben daarom alles meegenomen, tenminste alle belangrijke spullen en documenten. Daarom heb ik veel materiaal van mijn familie, vooral ook heel veel foto's, van generaties lang."

Stonden er bij uw ouders nog voorwerpen uit Indonesië in huis? "Mijn ouders hadden allerlei voorwerpen uit Indonesië in huis. Net zoals vele andere gezinnen dat hebben en hadden. Ik vraag mij af in hoeverre die voorwerpen in al deze gezinnen

tentoongesteld werden en in hoeverre die voorwerpen werden gebruikt. Ik herinner mij bijvoorbeeld dat er gelakte borden uit Palembang thuis aan de muur hingen. Dat zijn voorwerpen die tentoongesteld werden. Daarnaast hadden mijn ouders ook voorwerpen die gebruikt werden. In de keuken gebruikte mijn vader een wajang en een oelekan. Iedere familie gaat anders met voorwerpen om. De ene familie hangt een batikkleed tentoongesteld aan de muur. Een andere familie gebruikt het batikkleed nog als tafellaken."

Uw voorouders namen voorwerpen mee om zich thuis te voelen in hun nieuwe leefomgeving, zoals alle migranten dat doen. Houden migranten op deze manier het verleden levend? "Dat doen ze deels met deze voorwerpen. De spullen uit Indonesië omringden mijn ouders. Dat was noodzakelijk voor een gevoel van thuis. Maar als de kennis van het voorwerp niet meer wordt doorgegeven, dan wordt die kennis niet bewaard. Dan wordt een beeldje uit Bali een beeldje 'uit Indonesië'. Op die manier verdwijnt die kennis zelfs vaak helemaal. Ook van wie het beeldje afkomstig was. De exacte herkomst van voorwerpen verdwijnt. We hebben bij ons museum vaak meegemaakt, dat kleinkinderen met een object kwamen waarvan ze de herkomst niet precies wisten of zelfs niet meer wisten wat het voorwerp eigenlijk was."

De voorwerpen zijn de materiële kant van het verhaal. Daarnaast schetst u ook een immateriële kant van het verhaal? "Inderdaad. Sommige beelden worden overgedragen en sommige beelden veranderen gelukkig in de loop van de tijd. Een voorbeeld daarvan is het beeld van de Javaan die lui is. In het geschreven woord van onze

allereerste generatie die naar Indië ging, trof ik dat beeld nog aan. Die allereerste generatie is in 1807 in Indië terecht gekomen. De verse indrukken werden op papier gezet. Hierbij moet ik wel vermelden dat de luiheid van de Javaan in diezelfde papieren overigens werd verklaard door het toe te schrijven aan het toenmalige bestuurlijke systeem. Daarna hebben volgende generaties grootvaders veel geschreven over het leven in Indië en weer later waren het vooral de vrouwen in onze familie die veel geschreven hebben."

Hoe gaat dat vandaag, met die immateriële kant van het verhaal over Indonesië? "Reclame werkt met stereotypen. Dat valt mij op. Ik denk aan de Conimex – reclames. Nog steeds is dat een stereotype beeld van de Indonesiër. Het beeld van de sawah's en de vele mensen die daar werken. Je ziet in de Conimex – reclames altijd nog oude keukens. Je ziet bijvoorbeeld nooit het hippe leven in Jakarta. Daarbij valt mij ook de exotisering van de Indische keuken op. De Indische keuken, dat eten is exotisch. Daarom is het plaatje er omheen ook exotisch. Maar in hoeverre is het huidige Indonesië nog exotisch? In 1993 hadden veel mensen in Indonesië al een mobiele telefoon, terwijl ze dat in Nederland nog niet hadden.

Wat dat betreft kan er ook een modern straatbeeld van Indonesië worden getoond.”

Wat is daarin de functie van een museum als het Nationaal Museum van Wereldculturen? “De missie van het museum is mensen met een open blik naar elkaar laten kijken. Zodat mensen ook begrip voor elkaar krijgen. Er zijn verschillen en overeenkomsten. Soms blijken die verschillen eigenlijk niet zo groot te zijn. Laat mensen van elkaar leren. Daarbij stellen we onszelf altijd de vraag: wat verzamel je, zodat het beeld van Indonesië actueel blijft? We hebben een gigantische Indonesië collectie. De grootste van Nederland. En de

beste van Europa, waarmee ik bedoel, dat voor onze Indonesië-collectie het verzamelen al begon in 1850. De meeste andere musea begonnen pas rond 1900 met hun Indonesië-verzameling. Aankopen gebeurt nog af en toe. Voorwerpen worden veelal geschonken of aangeboden. We spreken daarom liever van een verwervingsbeleid. Daarbij letten we allereerst op de bestaande collectie. Wat hebben we al? En daarnaast letten we erop of een nieuw voorwerp iets toevoegt aan de collectie.”

U spreekt over Indonesië. En Indië? Leeft Indië nog? “Indië is echt iets van het verleden. De invloed van het verleden is er

natuurlijk nog wel. Allereerst bij heel veel mensen die zich bewust zijn van hun verleden. Maar ook migranten veranderen. In een cultuur komen er steeds invloeden van buitenaf. Sambal spruitjes is een aanpassing. Daarnaast zie je nieuwe betekenissen ontstaan. Cultuur is altijd in beweging. Ik zal een voorbeeld noemen. Restaurant Dorrius op de Martelaarsgracht in Amsterdam bestaat al jaren. Ik ging daar in de jaren tachtig eten. Ze serveerden er alleen Nederlandse gerechten. Het eerste gerecht op de kaart was erwtensoep. En wat was tot mijn verbazing het tweede ‘echte Nederlandse’ gerecht op de kaart? Saté van kip met frietjes en kroepoek.” ●

Omdat de laatste tijd leuk en interessant leesvoer zich in bijzonder rap tempo aandient, hebben we besloten telkens een aantal boeken tegelijkertijd te bespreken.

① ‘De Schreeuw van Ambon’

Nederland is in de jaren ‘70 in de ban van gewapende gijzelingen en treinkapingen door Molukkers bij Wijster en in Amsterdam. Zij strijden voor een vrije republiek RMS. Op Ambon wordt echter gewerkt aan een ultrageheim plan om de RMS te realiseren. Daar wordt de jonge Molukse vrouw Naomi Rinsampessy tegen haar wil als lokvogel ingelijfd door het Indonesische regime. Men wil met haar hulp Nederland in stilte de hand reiken om de RMS (het doel van de gijzelingen) op Ambon mogelijk te maken. Maar daarvoor moet wél honderd miljoen dollar worden betaald. Is het een corrupte truc?

Van wie? Doordat de Nederlandse regering het aanbod woedend afwijst en doodzwijgt, loopt de situatie uit de hand. Als in 2016, bijna veertig jaar later, door Zuid-Molukker Harko Latumena onderzoek wordt gedaan naar deze gebeurtenissen, wordt de lezer meegezogen in het complot van toen. Tijdens

de spannende zoektocht naar levende getuigen in Indonesië komen werkelijkheid en fictie samen in een intrigerend plot. Een spitsvondig, fictief en op feiten gebaseerd goed gedocumenteerd verhaal met verrassende wendingen, dat opnieuw dringend aandacht vraagt voor de echte historie van Molukkers in Nederland. Een adembenemende politieke thriller die een helder inzicht geeft in *De Molukse Kwestie*. Het boek verklaart de blijvende emoties.

‘De Schreeuw van Ambon’
Hein Bloemink
Elikser B.V. Uitgeverij
ISBN 978 94 636 5136 3
€ 22,50

② ‘Gids Slavernijverleden Nederland’

De Gouden Eeuw is prominent aanwezig in het collectieve geheugen van Nederland. In een ingezonden stuk in *Het Parool* beklagde een lezer zich er onlangs over, dat er wel aandacht aan het mooi verbouwde Mauritshuis werd besteed, maar dat men zweeg over hoe het oorspronkelijke stads-

paleisje was gefinancierd: ‘De opdrachtgever Johan Maurits van Nassau, achterneef van stadhouder Maurits, was gouverneur van Nederlands-Brazilië en regelde daar de transporten van Afrikaanse gevangenen die in Brazilië als slaaf zouden worden verkocht. Ook kreeg hij een percentage van de winst van de (suiker)plantage. Vandaar de bijnaam van het Mauritshuis: Suikerpaleis.’ Overigens besteedt het heropende Mauritshuis op een kleine tentoonstelling wel aandacht aan deze voorgeschiedenis. Deze tweetalige gids laat ook die andere kant zien: honderd plaatsen verbonden met het slavernijverleden in alle provincies, niet alleen in steden als Amsterdam en Middelburg. In Sassenheim, een gemeente die mensen niet zo snel met slavernij associëren, hebben nazaten van hen die tot slaaf gemaakt werden en slavenhouders hun koloniale herkomst teruggevonden. In het Vlissingen van de 17e eeuw hield meer dan een derde van de lokale economie verband met slavernij. Persoonlijke geschiedenissen krijgen ook aandacht in dit boek. Op de omslag ziet u Wange van Bali die in Delft woonde. Hij was geboren in slavernij in Nederlands-Indië. Het netwerk van de VOC, WIC en Middelburgse Commercie ▶

Compagnie was wereldwijd en nationaal van eminent belang. Gebruik deze gids om stad en platteland te ontdekken; u zult verrast zijn en meer willen weten van wat u tegenkomt.

'Gids Slavernijverleden Nederland'
Slavery Heritage Guide The Netherlands
Dienke Hondius, Nancy Jouwe,
Dineke Stam en Jennifer Tosch
LM Publishers
ISBN 978 94 6022 504 8
€ 15,00

③ 'Norman'

De amper twintigjarige Norman Taborsky reist naar Nederlands Nieuw-Guinea om er bestuursambtenaar te worden. Het is 1959 en het Nederlands gouvernement is hard

aan het werk om de Papoea's op weg te helpen naar zelfstandigheid en onafhankelijkheid. Norman krijgt een buitenpost in Akimoega toegewezen. Daar moet hij de Papoea's overhalen hun boomhutten te verlaten en zich in de moerassige laaglanden te vestigen – een moeizaam proces. Af en toe verneemt hij wat nieuws uit zijn oude wereld, maar hij is vooral bezig met het lot van de Papoea's. Ook als er Nederlandse marineschepen arriveren en Indonesische parachutisten het oerwoud infiltreren.

Terwijl er een oorlog dreigt tussen Indonesië en Nederland breekt er in de jungle malaria uit, leeft een oude stammenstrijd op, begeeft zijn radio het, probeert de vrouw van zijn baas hem te verleiden, krijgt hij een machinegeweer cadeau en verliest hij alles wat hem lief is. Norman zet zijn leven op het spel om te redden wat hij nog redden kan. Zijn idealisme strandt op de

wereldpolitiek hij verliest daardoor zijn persoonlijke betrekkingen met door hem gewaardeerde Papoea's. De vader van de auteur staat model voor Norman. De debuterende auteur vermengt zo biografische noties met wereldgeschiedenis. De roman biedt uiteenlopende perspectieven op de overdracht Nieuw-Guinea aan Indonesië en is gebaseerd op de correspondentie van de vader van de auteur met ouders en vrienden in Nederland. Het geeft een veelzeggend beeld van de omgang van Het Nederlandse Bestuur in Nieuw Guinea met de bevolking in de binnenlanden in die tijd.

'Norman'
Merel Hubatka
Wereldbibliotheek
ISBN 978 90 284 2783 9
€ 19,99

AMERSFOORT

datum : 1 september
tijd : 12.45 - 15.00 uur
(zaal open 12.30 uur)
plaats : Klokhuis, Weberstraat 2
maaltijd : € 11,50
(reserveren gewenst)
aanmelden bij : mw. D. de Harder,
tel. 06-41177346 of
eettafelamersfoort@gmail.com

AMSTELVEEN

datum : 13 september
tijd : 13.00 - 16.00 uur
plaats : De Meent, Orion 3-5
maaltijd : € 11,00
(reserveren verplicht)
aanmelden bij : dhr. R. Wattimury,
tel. 06-51612350

APELDOORN

datum : 8 september
tijd : 14.00 - 16.00 uur
plaats : Wijkcentrum Orca
Germanenlaan 360
maaltijd : € 12,00 (excl. consumpties)
aanmelden bij : mw. Josselien Verhoeve,
tel. 06-26949275 of
j.verhoeve@pelita.nl

DEN HAAG

datum : 27 juni, 25 juli, 26 september
tijd : 12.30 - 14.30 uur
(zaal open 12.00 uur)
plaats : Christus Triumfatorkerk
Juliana van Stolberglaan 154
maaltijd : € 12,00
aanmelden bij : dhr. Bert Knorr,
tel. 06-83441618
eettafeldenhaag@gmail.com

DEN HELDER

datum : 13 augustus
tijd : 13.00 - 15.00 uur
(inloop 12.30)
plaats : Hotel Den Helder
Marsdiepstraat 2
maaltijd : € 10,00
aanmelden bij : mw. Bianca Emmel,
tel. 06-86283491

HILVERSUM

datum : 8 september
tijd : 14.00 - 17.00 uur
plaats : Lopes Dias wijkcentrum
Lopes Diaslaan 213
maaltijd : € 12,50
aanmelden bij : dhr. George Nahumury,
tel. 06-13133422

KROMMENIE

datum : 18 augustus, 29 september
tijd : 13.30 - 16.00 uur
(zaal niet eerder open)
plaats : Buurthuis de Palmboom
Snuiverstraat 63A
maaltijd : € 11,50
aanmelden bij : mw. Ine Andrea,
tel. 075-6841313

LEEWARDEN

datum : 1 juli, broodmaaltijd
tijd : 10.00 - 15.00 uur
plaats : MFC Westenkwartier
Verdistraat 1
maaltijd : € 9,50
aanmelden bij : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
tel. 06-22462476

NIJMEGEN

datum : 12 juli
tijd : 13.00 - 15.00 uur
(zaal open 12.30 uur)
plaats : Oud Burgeren Gasthuis
Prof. Cornelissenstraat 2
maaltijd : € 12,00
aanmelden bij : steunpuntnijmegen@pelita.nl
tel. 06-13523093

UTRECHT

datum : 6 september
tijd : 13.00 - 17.00 uur
(zaal niet eerder open)
plaats : Buurthuis De Dreef
Schooneggendreef 27c
maaltijd : € 10,00
aanmelden bij : dhr. J. Windhouwer,
tel. 06-2096261

WAGENINGEN

datum : 25 juni, 24 september
tijd : 14.00 - 16.00 uur
(zaal open 13.30 uur)
plaats : Rumah Kita
Plein 15 Augustus 1
maaltijd : € 11,50
aanmelden bij : Peter en Linda Logman,
tel. 06-26850932

UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG

OPROEP / Ik ben Mathieu van Opstal, geboren in Bandoeng op 28-03-1937. Ik ben op zoek naar mijn 2 of 3 jaar jongere zusje Emma van Opstal, die ook wel "Ria" werd genoemd. Bij aankomst in Nederland werden zij en ik meteen onder voogdij geplaatst, omdat onze vader tijdens een krijgsgevangenen-transport omkwam en onze moeder Frieda van Opstal-Johan (Bandoeng 30-05-1908) zo'n slechte gezondheid had. Mijn zusje kwam in een meisjestehuis in Mook terecht en ik in een tehuis in Tilburg. Hierna hebben we elkaar

nog eenmaal in Hilversum gezien. Ik zat daar toen voor een marine-opleiding. Hierna zijn we elkaar kwijtgeraakt. Ik weet slechts, dat ze later met een zekere Schram, Schramp of Schramd trouwde en in Emmen woonde. Weet iemand iets van haar of hoe ik haar kan bereiken? Als u iets weet zou ik het zeer waarderen wanneer u dat mailt naar Ada@bartsplace.nl

OPROEP / Toen onze moeders waren overleden, zaten mijn broer Anton, ik (Herman) en Babs Banens en Truitje en Coby Lopes Cardozo in het weeshuis, dat werd geleid door zuster Theresetta (Zusters Onder de Bogen). Eerst in het interneringskamp Loeboek Lingau Belalau en na de bevrijding in Palembang (Sumatra). Broer Anton en Coby Lopes Cardozo stierven alsnog. Coby is nu begraven op het oorlogskerkhof Kalibanteng Semarang net als haar moeder en onze moeders. Babs en ik vragen ons af of er iets bekend is over Truitje (Geertruida) Lopes Cardozo. Stuur eventuele informatie naar: Herman Rottier, De Malus 217, 8934 CX Leeuwarden, tel: 06-40043670, e-mail: hermanhilly1@gmail.com

@Sylvia Hiert-Artifart 2019

Taman Indonesia: flora en fauna exotica

"...en ik ben afkomstig van Kallenkotel"

VRIJWILLIGERSDAG 2019

De Pelita Vrijwilligersdag op zaterdag 13 april op Bronbeek had dit jaar een heus pasfotohokje waar de vrijwilligers zich alleen, met z'n tweeën of met z'n tienden konden laten vereeuwigen. Het was dringen gebalzen tussen de optredens, serieuze onderwerpen en het lekkere eten door.

Trix Coenraad-van Staden, Regiocoördinator Masoek Sadja Helmond: "Ik vind de vrijwilligersdag sowieso al bijzonder geslaagd, omdat je allemaal bij elkaar bent. Deze keer was er een prachtig optreden van journalist Ricci Scheldwacht, die zijn Indië Monoloog voordroeg. Wij vonden het allemaal zó herkenbaar. En oh ja: de tjeendol was weer heerlijk."

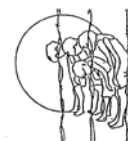
Op de foto met **Winy Umboh** (vrijwilliger Masoek Sadja Helmond), **Kees Schepel** (Regiocoördinator Brabant en Zeeland) en **Stefanie Hehalatu** (Regiocoördinator Limburg)

Bianca Emmel, Coördinator Indische Eettafel Den Helder: "De vrijwilligersdag vind ik in één woord fantastisch; ik geniet echt. Het is alsof je bij je familie komt. Je voelt je welkom en alles is heel goed verzorgd."

George Nahumury, Coördinator Masoek Sadja en Indische Eettafel Hilversum: "Ik vind de vrijwilligersdag geweldig, omdat Pelita ermee laat zien hoe zij ons als vrijwilligers waardeert. En het is bovendien, sinds we regionaal vergaderen, dé dag om collega's te ontmoeten uit het hele land." Op de foto met **Monique Coers**, (Regiocoördinator Noord Holland)

KJBB BERICHTEN

In september 2019 organiseert Stichting Pelita weer een bijeenkomst voor de KJBB. Wij nodigen u van harte uit om hierbij aanwezig te zijn op:

Zaterdag 28 september 2019
Kumpulan Bronbeek
Velperweg 147, 6824 MB Arnhem.

Van aanwezigen vragen wij een bijdrage in de kosten van € 15,00 p.p. voor donateurs van de KJBB en € 20,00 p.p. voor alle anderen. Daarvoor krijgt u koffie/thee, een Indische maaltijd, lekkere hapjes en een gevarieerd en interessant programma, waarin o.a. historicus Ron Habiboe, Joep Walter, schrijver Daan Goppel en journalist Ricci Scheldwacht hun opwachting maken. U bent vanaf 10.30 uur welkom. Het programma eindigt rond 15.00 uur. Informatie en aanmelding graag bij Anneke Ruff, a.ruff@pelita.nl Voormalige KJBB-leden ontvangen nog een uitnodiging thuis.

SELAMAT DATANG BIJ DE

PELITA MASOEK SADJA®S

AMERSFOORT

datum : 14 september
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Weberstraat 2
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : mw. G. Cordier de Croust,
 tel. 06-48753694

AMSTELVEEN

juli/augustus/september
 geen Masoek Sadja

ARNHEM

datum : 30 juni (Bronbeek),
 29 september
 (Griethse Poort)
 tijd : 12.30 – 17.00 uur
 plaats : Bronbeek
 Velperweg 147, Arnhem
 Griethse Poort
 Oude Doesburgweg 24
 Zevenaer
 toegangsprijs : € 5,00 (bewoners
 Bronbeek gratis)
 contactpersoon : mw. Tonnie Nijman,
 tel. 0316-330162

ASSEN

datum : 21 september
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : Wijkcentrum De Componist
 Paganinilaan 15
 toegangsprijs : € 5,00 (incl. koffie/thee)
 contactpersoon : dhr. Ed van Calck,
 tel. 06-23884706

BERGEN OP ZOOM

datum : 3 juli,
 18 september
 tijd : 14.00 – 17.30 uur
 plaats : Partycentrum Rozenoord
 Beukenlaan 14
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. H. Beijen,
 tel. 06-21292549
 dhr. H. Donk,
 tel. 06-14574373

BREDA

datum : 8 september
 plaats + tijd : Zaal Vianden
 Viandenlaan 3
 12.00 – 17.00 uur
 toegangsprijs : € 4,00 (Raffy),
 € 5,00 (Vianden)
 (leden € 3,00)
 contactpersoon : dhr. Ton Hendriks,
 tel. 06-40420330

DEN BOSCH

datum : 5 juli, 6 september
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaatwws : De Grevelingen
 Grevelingen 66
 toegangsprijs : € 5,00 (leden € 2,50)
 contactpersoon : mw. T. Elfring,
 tel. 073-6416266

DEN HAAG

datum : 11 september
 tijd : 13.30 – 15.30 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Celebesstraat 4
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. Anneke Ruff,
 tel. 088-3305111

DEN HELDER

datum : 25 juni,
 24 september (familiedag)
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 plaats : 'De Draaikolk'
 Dollardlaan 202
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : J. vd Vlis,
 tel. 06-47056859

EINDHOVEN

datum : 9 augustus
 tijd : 13.00 – 17.00 uur
 plaats : Dr. Ir. Philipshuis
 Fakkellaan 1
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. H. Hallegraef
 tel. 06-13543811 of
 040-2463816

HELMOND

datum : 5 juli, 27 september
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : VEKA Sportcentrum,
 Deltaweg 201
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

HILVERSUM

juli/augustus/september
 geen Masoek Sadja

IJSSELSTEIN

datum : 22 juni,
 21 september
 tijd : 14.30 – 17.00 uur
 plaats : De Oase
 Benschopperweg 342
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. N. Bernardus,
 tel. 06-18570365

LEEWARDEN

datum : 22 juni (Matinee)
 (15.00 – 22.00 uur, € 8),
 14 september
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : MFC Westenkwartier
 Verdirstraat 1
 toegangsprijs : € 4,00 (leden € 3,00)
 contactpersoon : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

MAASTRICHT

datum : 12 juli, 13 september
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Buurtcentrum 't Atrium
 Aureliushof 160
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

RIJSWIJK

datum : 13 juli (familiedag),
 17 september
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Stervoorde
 Dr. H.J. van Mooklaan 1
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : dhr. Eric Gerritsen,
 tel. 06-20035692

SITTARD

datum : 28 juni, 30 augustus,
 29 september
 tijd : 11.00 – 15.00 uur
 plaats : Limbrichterveld
 Eisenhowerstraat 724
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Jim Rosbak,
 tel. 046-4510084

ZWOLLE

datum : 21 september
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Holtenbroek
 Bachlaan 20
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Arnold Niesen,
 tel. 06-20015449

- Voor meer informatie:
Stichting Pelita, tel. 088 - 3305111
- Voor details omtrent programmering
zie website www.pelita.nl

PELITANIEUWS

ZWEEDSE PRIJSPUZZEL (02)

open- baarheid musicus	hete drank zangstuk	belang- stelling geladen deelte	wond- vocht	over- dreven	kleding- stuk	zoogdier reinigings- middel
afmeting appel- gebak					insect	
				tijdelijk gebruik bedden- goed		
moeder persoonlijk vzw.		vlot	opstootje		plas trommel- slager	
	overtijd		muze			engelse titel
bijbels figuur geleerd				bazige vrouw		franse nv
			sfeervol vervoer- middel			
uitroep onder- grondse		persoonlijk vzw. gemalen schors		let wel		noot noot
			plant		fosfor voor- zetsel	wind- richting
lage druk	amerik. staat				slot voor- zetsel	
				meester dwaas		achter om te bedanken
ton	rechts- term	italiaanse stad			italiaanse rivier eenjarig dier	ruig
		blunder				deel van sumatra
wankel vogel- verblijf					blad- groente	domina
		vogel- product deel v/d bijbel		flink onder andere		
balk onbete- kenend			spaanse uitroep			chinese maat

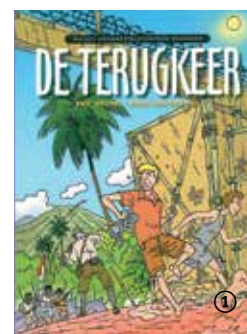
LOS DE PUZZEL OP!

De letters in de gekleurde vakjes vormen, nadat u ze in de juiste volgorde heeft geplaatst, dit keer het woord voor een bekend Indisch evenement.

U kunt de oplossing tot 1 september 2019 per briefkaart inzenden naar de redactie van Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen of per mail naar info@pelita.nl.

Maak kans op de volgende prijzen:

- 1 **De terugkeer** van Eric Heuvel en Ruud van der Rol.
- 2 **Familieziek, naar de roman van Adriaan van Dis** van Peter van Dongen
- 3 **Bij de Les, schoolplaten van Nederlands-Indië** (antiquarisch) van Hella S. Haasse

WINNAARS PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL APRIL

De oplossing van de vorige Pelita Nieuws Zweedse Prijspuzzel is **Tali Loncat**, springtouw, het bedoelde kinderspeelgoed in het Indonesisch. Uit de vele goede reacties zijn de volgende prijswinnaars getrokken: **mevrouw K. Oosterbaan-Clignett** uit Baarle Nassau, **Paul E. Barnstijn** uit Kerkrade-Eygelshoven en **E. Martin** uit Den Haag. Van harte gefeliciteerd, een dezer dagen zult u uw prijs thuis ontvangen.

Een hotel in het oude centrum van Surabaya Het Ibis Hotel gaat schuil achter kramen.
(Potlood, penseel en gekleurde inkt op papier, 21x29,7 cm. 1998) **Cary Venselaar**

